

ВОЙТЮК
Людмила

**МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ
ОПОВІДАННЯ ЄВГЕНА
ГУЦАЛА «ХТО ТИ?» НА
УРОЦІ ПОЗАКЛАСНОГО
ЧИТАННЯ В 7 КЛАСІ**

Анотація. У статті досліджено доцільність та ефективність проведення уроків позакласного читання за творчістю Євгена Гуцала, а також вплив таких занять на формування особистості школярів. Науково обґрунтовано методику вивчення оповідання Є. Гуцала «Хто ти?» у 7 класі. Доведено, що заняття доцільно проводити у формі уроку-психологічного дослідження з елементами рольової гри. Використання прийомів «Асоціативний кущ», «Зустріч у студії», «Оберіть позицію», «Угадай персонажа», «Чарівний мішечок» сприятиме вихованню в школярів почуття людяності, порядності, чуйності, відповідальності, поваги до інших людей.

Ключові слова: Євген Гуцало, сім'я, повага, рідні люди, оповідання, чуйність, прощення.

Abstract. The article examines the expediency and effectiveness of extracurricular reading lessons based on the work of Yevhen Gutsalo, as well as the impact of such classes on the formation of the personality of school children. The studying of the story «Who are you?» by Yevhen Gutsalo is scientifically and methodologically recommended in the 7th grade. It has been proven that it is advisable to conduct classes in the form of a psychological study with elements of a role-playing game. Using the methods «Associative bush», «Meeting in the studio», «Choose a position», «Guess the character», and «Magic bag» will contribute to the education of schoolchildren's sense of humanity, decency, sensitivity, responsibility, and respect for the people.

Key words: Yevhen Gutsalo, family, respect, relatives, stories, sensitivity, forgiveness.

*Душа сповнювалася світлом доброти...
Євген Гуцало*

Постановка проблеми. Подільська земля подарувала світові чимало талантів. Особливе місце серед них займає непересічна особистість Євгена Гуцала. Його твори нікого не залишають байдужими, вони здатні проникнути в самісіньке серце, зачепити тендітні струни душі, перевернути свідомість. Головне – вони спонукають задуматися про те,

чого ми часто не помічаємо, але що є надзвичайно важливим. Вони закликають любити рідну землю, родину, берегти природу, знаходити щось добре в кожній людині, цінувати кожну мить життя. Вони закликають не втрачати того надзвичайно важливого, без чого неможливе життя, – людяності. Вони закликають не втрачати себе.

Варто зазначити: письменник намагався натякнути, що його творчий світ – інший, не такий, як у не менш талановитих митців, осібний, і його новели, оповідання, повісті творяться за іншими, індивідуальними, притаманними лише йому законами [3, с. 20].

Новеліст відображав у своїх творах правду життя, але, як зазначав Володимир Яворівський у статті «У кратері історії» (1968), «писати чесний історичний твір з сучасних позицій – це працювати в кратері вулкана».

Аналіз останніх досліджень. Досліджували та аналізували творчість Євгена Гуцала такі літературознавці, як О. Бульбачинська, Г. Калантаєвська, Н. Навроцька, О. Поворозник, О. Подлісецька, О. Поліщук, Н. Полохова, О. Чепурна тощо [1; 2; 3; 5; 7; 8; 9; 10].

На думку Наталі Навроцької, головні риси новаторства Є. Гуцала-новеліста – насамперед у глибині відображення душі звичайної людини, у відкритті незвіданих багатств її духовного, емоційного життя («Ходімо до мене, Іване», «Скупана в любистку», «Олянка», «Ликора», «Жартували з Катериною», «Хустина шовку зеленого», «Арсен та Надька», «Пісня про Варвару Сухораду», «Пісня про квашені огірки», «Пісня про Карпа Окипняка» та ін.) [3, с. 20].

О. Подлісецька та Н. Полохова відзначають звернення письменника до поетики модернізму, синтезуючи елементи «психологізму й зовнішніх проявів буття, факту і рефлексії (думки, спогаду, марення), філософських самозаглиблень та зримих картин пейзажу» [6, с. 415].

Вивчення малої прози Євгена Гуцала в середніх загальноосвітніх закладах сприяє вихованню в учнів почуття любові до всього рідного, поваги до батьків, бережного ставлення до природи.

Ситуація суттєво ускладнюється тим, що до шкільної програми внесено дуже мало творів Євгена Гуцала. Спадщина ж неперевершеного майстра слова вражає різноманітністю жанрів і тем.

Вона потребує більш детального вивчення. Цьому сприятимуть уроки позакласного читання.

Мета статті – дослідити ефективність та доцільність проведення уроків позакласного читання за творчістю Євгена Гуцала, а також вплив таких занять на формування особистості школярів.

Виклад основного матеріалу. Доречно буде проаналізувати на уроці позакласного читання в 7 класі оповідання Євгена Гуцала «Хто ти?».

Вибір саме цього твору зумовлений тим, що в ньому порушено чимало актуальних і нині проблем:

- стосунки батьків і дітей,
- сирітство,
- духовне та матеріальне,
- вміння прощати,
- почуття обов'язку та безвідповідальність тощо.

Щоб зацікавити учнів, заняття доцільно організувати у формі **уроку-психологічного дослідження з елементами рольової гри**. Тема заняття – «Значення сім'ї в житті людини». **Емоційне налаштування** сприятиме кращому засвоєнню учнями навчального матеріалу (наприклад, доречно буде, щоб діти пригадали лагідні слова, які їм найчастіше кажуть рідні люди, та усміхнулися один одному).

Доречно буде розпочати урок у формі **програми «Ключовий момент»**, що дасть змогу відразу ж зрозуміти глибоку суть порушеної у творі проблеми: дівчинка через багато років шукає свою маму, яка залишила її в пологовому будинку.

Мамочко, мамо, матусю...

Де ти? Хоча б відгукись...

І найріднішій людині

В очі хоч раз подивись...

Я не шукаю багатства,

Я лиш шукаю тепла.

Просто у друзів є мама.,

Ну, а у мене – нема...

Я лиш побачу, яка ти,

В душу тобі загляну.

Ні, я не буду ридати –

Мовчки повернусь й піду...

Тільки озвися, благаю...

Адже це все, що бажано...

Після оголошення теми й мети уроку варто запропонувати семикласникам виконати **вправу «Асоціативний куш»** до слова «сім'я». Важливою умовою виконання цього завдання буде те, що школярі мають написати перших три слова, які відразу ж виникли в їхній уяві, коли вони почули запропоновані поняття. Це дасть змогу зрозуміти, наскільки важливою є сім'я в житті кожної людини. Аналіз виконаної вправи показує, що деякі відповіді дітей є тотожними, а отже, розуміння запропонованого поняття в багатьох людей збігається.

Під час **репродуктивної бесіди** учні пригадують зміст оповідання, звертають увагу на те, чому головна героїня розшукує не обох батьків, а тільки маму, чому ненька багато років тому залишила свою дитину в пологовому будинку.

До осмислення стосунків у родині літературних героїв спонукає **постановка проблемного питання**: де дівчинці було б краще жити – у дитбудинку чи з безвідповідальною мамою? Допоможе краще це зрозуміти **прийом «Оберіть позицію»**. Учні, мотивуючи свою думку, стають біля того плаката, який їм до вподоби. Учителеві варто зауважити, що діти мають право змінити свою думку й, обґрунтувавши, чому так сталося, перейти до іншого плаката. Словесник має також зазначити, що думка кожної людини є надзвичайно важливою, адже чимало чинників впливали на життя головних героїв твору.

Вправа «Угадай персонажа!» сприятиме тому, що учні за короткий проміжок часу пригадують головних та другорядних героїв оповідання й визначають їхню роль у розкритті сюжету твору. Наприклад, учитель демонструє учням одяг моряка й зазначає, що, спілкуючись із незнайомцем-моряком, Галя поводи́ла себе стримано й тактовно, що свідчить про те, що дівчинка була добре вихованою, хоча й виросла без сім'ї.

Із метою кращого розуміння значення старшої донечки в житті матері доцільно використати **гру «Так»-«Ні»** (модифікацію прийому **«Мікрофон»**). Для цього підібрано запитання, на які учні дають

відповіді, обґрунтовуючи їх знаннями змісту тексту оповідання, наприклад:

- Мама все ж таки пам'ятала про дівчинку, яку залишила колись у пологовому будинку (1. Так. Найменшу донечку теж назвала Галею. 2. Ні. Жінка вела спокійне й іноді бурхливе життя, не намагаючись знайти дитину).

Варто зосередити увагу школярів на **осмисленні назви твору**. Момент зустрічі матері з Галею є кульмінаційним. Запитання неньки «Хто ти?» спонукає читачів до глибоких роздумів.

Із метою виховання свідомої особистості доречно дати семикласникам **випереджувальні завдання** щодо усвідомлення ними значущості родини в житті людини:

- **група акторів та режисерів** підготує інсценізацію зустрічі Галини з братиком та сестричкою;

- **група декламаторів** прочитає поезію Марії Барбурас «Вже вкотре приходить це свято...»;

- **група співаків** виконає пісню «Мої батьки, мов голуби сивенькі...»;

- **група статистів** зроблять соціологічний еккурс у сьогодення, надавши інформацію, отриману в міському відділі в справах дітей і молоді, про сім'ї, у яких батько або мати позбавлені батьківських прав (наведені цифри спонукають дітей задуматися про моральні проблеми та відповідальність батьків за долю своїх дітей).

Доцільною буде розповідь учителя «Любов дає, але нічого не вимагає...» про людей, які всиновили дітей. Це допоможе семикласникам усвідомити, якою безмежною є сила добра та людяності.

На підсумковому етапі уроку доречно використати **прийом рефлексії**, поставивши учням запитання:

- На вашу думку, про що моляться дітки, покинуті батьками?
- Що кожен із вас хотів би побажати цим діткам?
- Чому протягом усього уроку я не запитала вас, чи одужала мама? (Вірити потрібно завжди!).

- Чого ж навчас нас оповідання Євгена Гуцала? (Добра, співчуття, любові, повазі, відповідальності, чуйності, підтримці, уміння прощати...).

На дошці школярі прикріплюють свої побажання, адресовані як головним персонажам оповідання «Хто ти?», так всім іншим діткам.

Учитель, підсумовуючи висловлені семикласниками думки, цитує рядки з твору, щоб учні назавжди запам'ятали, що відчувала Галинка, коли залишилася з братиком і сестричкою:

«Вона здогадувалася підсвідомо, що ніколи не зможе приректи цих дітей на сирітство... Сама гірко скривджена, вона не захоче, аби ці дві крихітки звідали те саме, щоб були обділені ласкою, сердечністю, чуйністю.

Хвиля материнського тепла піднімалася в її грудях і, схлипуючи крізь зуби, вона гладила голівки хлопчика й дівчинки, і в цю мить начебто десь далеко відступали всі кривди й образи, а натомість душа сповнювалася світлом доброти...».

Домашнім завданням може стати виконання вправи «Чарівний мішечок». Кожен учень виймає з «мішечка» завдання, наприклад, такі:

- будь милосердним,
- будь людяним,
- будь щирим,
- залишайся собою,
- люби цей світ,
- цілуй кожную мить життя...

Висновок. Літературна спадщина Євгена Гуцала – невичерпне джерело мудрості та добра, яке потребує детального вивчення. Торкнімося ж серцем і душою прекрасних творів неперевершеного майстра слова та понесімо їх між люди...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бульбачинська О. Творчість Євгена Гуцала: естетичні засади. *Синopsis* : текст, контекст, медіа, 2017. № 3. С. 5.

2. Калантасвська Г. Передача кольору, звуку, смаку і запаху як засіб творення настрою в оповіданнях Є. Гуцала. *Філологічні трактати*, 2012. Т. 4. № 4. С. 136–142.
3. Навроцька Н. Мала проза Є. Гуцала. Поетика жанру: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Київ, 2008. 20 с.
4. Науменко Н. Культурологічні складники творчості Євгена Гуцала. *Укр. мова і літ. в школах України*. 2015. № 5. С. 8–12.
5. Поворозник О. Взаємозв'язок людини і природи у малій прозі Євгена Гуцала. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету*. Серія : Літературознавство, 1999. Вип. 4. С. 258–268.
6. Подлісецька О. Імпресіоністичні тенденції у неореалістичних новелах Є. Гуцала та А. Колісниченка. *Мова і культура*, 2013. Вип. 16. Т. 3. С. 411–416.
7. Подлісецька О. Модифікація жанру новели в українській літературі 60–80-х років ХХ століття (Є. Гуцало, В. Шевчук, А. Колісниченко) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Одеса, 2009. 1 бс.
8. Поліщук О. Естетичний вимір «настроєвої» прози Євгена Гуцала 1960-х років. *Дивослово*. 2012. № 1. С. 47–50.
9. Полохова Н. Сильові особливості прози Є. Гуцала 70-х років ХХ ст. *Український смисл*. 2012. № 2. С. 202–219.
10. Чепурна О. Дискурс дитини у прозі українських письменників-шістдесятників (Гр. Тютюнник, В. Близнець, Є. Гуцало): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Кіровоград, 2008. 20 с.

Войтюк Людмила Михайлівна – вчитель української мови та літератури, вчитель-методист ліцею № 4 Ладизинської міської ради Вінницької області.

НЕБЕЛЕНЧУК
Ірина

АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У
РОБОТІ НАД ТВОРАМИ
ЄВГЕНА ГУЦАЛА

Анотація. Стаття присвячена розкриттю особливостей психологізму в оповіданні «Лось» Євгена Гуцала, образів героїв оповідання, визначенню їхніх характерів, найкращих людських рис, з'ясуванню символічного значення образів.